

Correctievoorschrift HAVO

2010

tijdvak 1

geschiedenis

tevens oud programma

geschiedenis

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Inzenden scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-v.b.o.

Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de *Regeling beoordeling centraal examen* vastgesteld (CEVO-09.0313, 31 maart 2009, zie www.examenblad.nl).

Deze regeling blijft ook na het aantreden van het College voor Examens van kracht.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de gecommitteerde toekomen.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke gecommiteerde aanwijzen. De beoordeling van de derde gecommiteerde komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de *Regeling beoordeling centraal examen* van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
  - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
  - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend, in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
  - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
  - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
  - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
  - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
  - 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;

- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal punten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 76 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:
Vakinhoudelijke argumenten moeten afkomstig zijn uit gezaghebbende, wetenschappelijke publicaties.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Dynamiek en stagnatie in de Republiek

1 maximumscore 3

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- De moedernegotie was de handel op het Oostzeegebied waarbij het graan voor de Hollandse steden werd ingevoerd 1
- Hollandse boeren schakelden over op zuivelproductie/vetweiderij/de verbouw van handelsgewassen voor de (stedelijke) markt 1
- Een verband tussen de moedernegotie en de gecommmercialiseerde landbouw is, dat door de goedkope import uit het Oostzeegebied de verbouw van graan in Holland minder lonend werd waardoor boeren overschakelden op handelsgewassen/zuivelproductie/veehouderij / door de succesvolle overschakeling van de Hollandse boeren op de veehouderij/de commerciële landbouw de import van graan uit het Oostzeegebied nodig/mogelijk werd 1

2 maximumscore 2

Kern van een juist antwoord is:

- Voor 1585 was Antwerpen de grootste handelshaven/koopmansstad van de Nederlanden (daarom is de bewering juist) 1
- maar na 1585 werd (na de Spaanse verovering) de Schelde geblokkeerd / kwam er een uittocht van Antwerpse kooplieden (waardoor er een einde kwam aan de hegemonie van Antwerpen over de Hollandse en Zeeuwse steden) 1

3 maximumscore 4

Voorbeeld van een juist antwoord is:

- In bron 1 wordt de komst van de nieuwkomers positief beoordeeld, omdat het stadsbestuur economische voordelen voor Haarlem ziet, doordat de nieuwkomers zorgen voor het herstel van de (oorlogs)schade in de stad / de waardeestijging van de landerijen / de werkgelegenheid in de textielnijverheid / extra inkomsten voor de stad 2
- In bron 2 wordt de komst van de nieuwkomers negatief beoordeeld, omdat de predikant in hen een gevaar ziet, doordat zij met pronkzucht voor moreel verval zouden zorgen / hij als calvinistisch predikant op deze manier denkt te moeten waken over het zielenheil van de Haarlemse bevolking 2

Vraag	Antwoord	Scores
4	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de bron blijkt dat de uitvinder van de zaagmolen een lauwerkrans krijgt/geëerd wordt, omdat de goede/snelle manier van zagen door de molens een (grote) verbetering is (in vergelijking met zagen met de hand) • In de Oostzeehandel vormde hout een belangrijk importproduct / was veel hout nodig voor de bouw van schepen voor de handel op de Oostzee 	<p>1</p> <p>1</p>
5	<p>maximumscore 4</p> <p>Kern van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De verovering van fort Elmina gaf de WIC meer controle over de aanvoer van slaven. In de driehoekshandel werden deze slaven naar Amerika vervoerd • De verovering van Recife in Brazilië gaf de WIC meer controle over de aanvoer van suiker/tabak. In de driehoekshandel werd deze handel naar Europa vervoerd 	<p>2</p> <p>2</p>
6	<p>maximumscore 2</p> <p>Uit het antwoord moet blijken dat de handel tussen de Aziatische landen/gebieden/de inter-Aziatische handel niet uitsluitend in handen is van de VOC, maar in handen is van meerdere volken, wat een groot verschil is met het handelsmonopolie van de VOC op de handel tussen Azië en Europa.</p>	
7	<p>maximumscore 4</p> <p>Voor deze vraag altijd het maximale aantal van 4 punten toekennen. Deze vraag is middels een erratum uit het opgavenboekje geschrapt.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 4

Een juist antwoord bevat de volgende elementen:

Twee gebeurtenissen uit de levensloop van koopman Hans Thijs met een daarbij passende uitleg, bijvoorbeeld (twee van de volgende combinaties van voorbeeld en uitleg):

- Hans Thijs komt als immigrant vanuit Antwerpen naar Amsterdam, net als veel andere grote kooplieden die daarmee de basis leggen voor de opkomst van de Republiek als handelsland.
- Hans Thijs maakt als koopman in het Oostzeegebied zijn fortuin, wat aansluit bij het belang van de Oostzee voor de handel van de Republiek/wat past bij de moedernegotie.
- Hans Thijs koopt aandelen in de VOC, waarmee hij de bloei van de handel met Indonesië (die bijdroeg aan de economische bloei van de Republiek) (mede) mogelijk maakt.

per juiste combinatie van voorbeeld en uitleg

2

9 maximumscore 2

Voorbeeld van een juist antwoord is:

(Ondanks de veranderingen in in- en uitvoer) blijft de handel binnen Europa groter in omvang dan de handel buiten Europa / wordt er meer in- dan uitgevoerd.

10 maximumscore 3

Kern van een juist antwoord is:

- In de voorbijlandvaart worden de goederen niet overgeslagen in Amsterdam/de Republiek / rechtstreeks van leverancier naar afnemer gebracht (vaak in schepen van/uit de Republiek) 1
- Over de voorbijlandvaart zijn in de tabel geen gegevens te vinden, omdat de lading van schepen uit de Republiek die geen havens in de Republiek hebben aangedaan, niet in de tabel zijn opgenomen (maar alleen de in- en uitvoer in de Republiek zelf) 2

Opmerking

Alleen als geantwoord wordt dat de tabel voor het onderzoek naar de voorbijlandvaart niet bruikbaar is, worden voor een juiste uitleg punten toegekend.

Vraag	Antwoord	Scores
11	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeelden waaruit blijkt dat er geen sprake was van achteruitgang in de nijverheid zijn (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – de jeneverstokerij (in Schiedam) – de papiermolens (die voor export werkten, maar ook voor binnenlandse drukkerijen) – de steenbakkerijen (vanwege de voortdurende vraag naar scheepsballast) – de suikerraffinage (in Amsterdam) <p>per juist voorbeeld</p>	1
12	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De prent hekelt het gebrek aan ondernemingslust (bij de jongere generatie) / de gemakzucht / de onwil om voor je geld te werken <p>Dit blijkt uit de prent door (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – de manier waarop de jongeman de werklust van de oudere generatie bespot. – de nadrukkelijk modieuze kleding/haardracht van de jongeman. – de verbaasde/ontstelde houding van het oudere echtpaar. – het onderschrift, waarin een negatieve kijk op het oude ambacht wordt geuit. – Alleen de ouderen werken / de jongeren werken niet / werken is ouderwets. <p>per juist element</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dit sluit aan bij de opvattingen van veel pamflettisten uit die tijd, omdat zij de economische malaise toeschreven aan de mentaliteit van de rentenierende ondernemers/kooplieden 	1
13	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <p>Na de Vierde Engelse Oorlog:</p> <ul style="list-style-type: none"> • verliest Amsterdam haar positie als Europese stapelmarkt, waaruit blijkt dat de Republiek haar dominante economische positie had verloren • kunnen de Pruisen in 1787 / de Fransen in 1794-1795 binnenvallen, waaruit blijkt dat de Republiek haar grenzen niet meer kon verdedigen / haar positie als grote mogendheid had verloren 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Dekolonisatie en Koude Oorlog in Vietnam

14	maximumscore 1 Kern van een juist antwoord is: Beide landen wilden Vietnam in hun invloedssfeer trekken (wat verband hield met de Koude Oorlog).	
15	maximumscore 4 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> De tekenaar laat zien dat Bao Dai zijn positie niet juist inschat, omdat het zelfvertrouwen van Bao Dai misplaatst is, want de Franse steun (het badpak) zal hem onvoldoende bescherming bieden tegen de naderbij sluipende roofdieren De tekenaar laat zien dat hij een westers standpunt inneemt, door in zijn prent de communistische landen (Noord-Vietnam en China) uit te beelden als agressieve roofdieren (de krokodil/de tijger) (wat past bij het westers vijandbeeld/de Koude Oorlog) 	2 2
16	maximumscore 3 Voorbeeld van een juist antwoord is: <ul style="list-style-type: none"> de dominotheorie/de containmentpolitiek Kennedy beweert dat, als Vietnam communistisch zou worden, andere landen in Zuidoost-Azië (Birma, Thailand, India, Japan, de Filippijnen, Laos en Cambodja) zullen volgen, waarmee hij aangeeft Vietnam te zien als de eerste dominosteen die kan omvallen / het communisme te willen indammen 	1 2
17	maximumscore 5 De juiste volgorde is: <ul style="list-style-type: none"> 2, 1, 4, 5, 3 <p><i>Opmerking</i> <i>Als door het wegstrepen van één foutief geplaatst nummer een verder foutloze reeks ontstaat, wordt één scorepunt toegekend.</i></p> <p>De juiste combinaties zijn: 2 D, 1 A, 4 E, 5 B, 3 C.</p> <p>Indien vijf combinaties juist Indien vier of drie combinaties juist Indien twee combinaties juist Indien een of geen combinaties juist</p>	2 3 2 1 0

Vraag	Antwoord	Scores
18	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Redenen voor Zuid-Vietnamezen om de Vietcong te steunen waren (twee van de volgende):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zuid-Vietnamese boeren verzetten zich tegen het gedwongen wonen in de versterkte dorpen / het moeten verlaten van het land van hun voorouders. – Zuid-Vietnamese boeren voelden zich aangetrokken tot het communistische streven naar een rechtvaardiger landverdeling. – Veel Zuid-Vietnamezen steunden de Vietcong uit afkeer van het dictatoriale regime van Diem. – Veel Zuid-Vietnamezen steunden de Vietcong uit afkeer van het katholieke regime van Diem. – Veel Zuid-Vietnamezen werden door de Vietcong onder zware druk gezet. 	
	per juiste reden	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een gevolg op korte termijn was dat in 1963 de repressie van het regime van Diem toenam / dat het draagvlak van Diems regime kleiner werd / dat de Verenigde Staten begrepen dat Diem vervangen moest worden 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een gevolg op lange termijn was dat na 1963 de Verenigde Staten/de Zuidvietnamese regering de oorlog in Zuid-Vietnam niet kon(den) winnen 	1
19	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De bombardementen sterkten de Noord-Vietnamezen juist in hun verzet tegen de Verenigde Staten (de hele samenleving werkte mee om te overleven) • De Noord-Vietnamezen kregen (extra) hulp vanuit China/de Sovjet-Unie • Noord-Vietnam kreeg meer sympathie/morele steun van de westerse publieke opinie/hulporganisaties (die begaan was/waren met het lot van de Noord-Vietnamese bevolking) 	1 1 1
20	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vietnamisering hield in dat het voeren van de strijd door de Verenigde Staten werd overgedragen aan Zuid-Vietnam • Deze bron suggereert dat dit weinig succes kan hebben, omdat de Zuid-Vietnamezen zelf niet willen vechten/de afloop afwachten om te kiezen voor de winnaar 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
21	<p>maximumscore 4</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: De bron is beperkt bruikbaar voor je onderzoek omdat je de informatie uit de bron:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niet representatief genoeg vindt, omdat het in de bron gaat om één enkel groepje/alleen om jonge Zuid-Vietnamezen/jongeren uit één plaats 1 • omdat de informatie uit de bron sterk is gekleurd door de eenzijdigheid van deze groep 1 • niet betrouwbaar genoeg vindt, omdat de bron de (later opgeschreven) herinnering van een Amerikaanse soldaat bevat/vanuit Amerikaans standpunt is geschreven 1 • terwijl de Amerikaanse soldaat er in de tijd zelf misschien anders over dacht / zijn oordeel door latere gebeurtenissen/achteraf bijgesteld kan zijn 1 	
22	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De boodschap die Noord-Vietnam kan overbrengen is dat het eigen leger goed gemotiveerd is / dat het goed gaat met de oorlog / dat de oorlogvoering enthousiast gesteund wordt door de bevolking 1 • De lachende gezichten laten zien dat de studenten blij zijn dat zij in het leger mogen 2 	
	<p><i>Opmerking</i> <i>Alleen als in het antwoord op een juiste manier naar de foto wordt verwezen, worden scorepunten toegekend.</i></p>	
23	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is: Verhalen als die van Arnett laten de negatieve kanten (defecte uitrustingen/verouderde vliegtuigen/gebruik van gifgas) van de Amerikaanse oorlogvoering zien. Daarmee dragen ze ertoe bij dat het draagvlak voor de Vietnamoorlog in de Verenigde Staten verdwijnt / de Verenigde Staten de oorlog niet meer kunnen winnen.</p>	
24	<p>maximumscore 2</p> <p>Kern van een juist antwoord is: Arnett ziet zichzelf als modern/kritisch journalist, die zich niet heeft laten inpakken / die later gelijk heeft gekregen met zijn standpunt dat de Verenigde Staten deze oorlog niet konden winnen / de oorlog met de verkeerde middelen voerden.</p>	

Vraag	Antwoord	Scores
25	<p>maximumscore 3</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uit de Pentagon Papers bleek dat de regering het Congres (ten tijde van het Tonkin-incident) had misleid 1 • waardoor veel Congresleden zich ervan bewust werden dat ze teveel macht uit handen hadden gegeven / dat ze de regering voortaan beter moesten controleren 1 • Door de War Powers Act kreeg het Congres weer zeggenschap over het inzetten van Amerikaanse troepen in een militair conflict / mocht de president voortaan alleen een militaire actie beginnen na toestemming van het Congres 1 	
26	<p>maximumscore 2</p> <p>Voorbeeld van een juist antwoord is:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deze man heeft last van zijn ervaringen in Vietnam en gedraagt zich daardoor abnormaal / alsof hij nog in Vietnam is 1 • de psychiater die hem behandelt lijkt zijn probleem niet te herkennen (wat het Vietnamsyndroom zou kunnen versterken) 1 	

5 Inzenden scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per school in het programma WOLF.

Zend de gegevens uiterlijk op 28 mei naar Cito.

6 Bronvermeldingen

- Bij vraag 2 B. Blondé en M. Limberger, De gebroken welvaart, in: J.A.F.M. van Oudheusden (red.), Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden, Leuven 2004, pag. 307.
- bron 1 J. Briels, De Zuid-Nederlandse immigratie 1572-1630, Haarlem 1978, pag. 37.
- bron 2 J. Briels, De Zuid-Nederlandse immigratie 1572-1630, Haarlem 1978, pag. 65-66.
- bron 3 Geschiedenis magazine 2008, nummer 8, pag. 31.
- bron 4 Pieter van Dam, Beschrijvinghe van de Oost-Indische compagnie, 1639-1701, deel 2.1, bijlage I, www.inghist.nl/retroboeken/vandam/#3:36
- bron 5 Jan de Vries en Ad van der Woude, Nederland 1500-1815, de eerste ronde van moderne economische groei, Amsterdam 1995, pag. 577.
- bron 6 G. van Rijn en G.W. Kernkamp (samenst.), Nederlandsche historieprenten (1555-1900), Amsterdam 1910, pag. 139.
- bron 7 Ernst Maria Lang, Bayern und Ereignisse der Welt, Karikaturen der Süddeutschen Zeitung, Basel-Boston-Berlin 1990, pag. 41.
- bron 8 J.P. Harrison, The Endless War, Fifty Years of Struggle in Vietnam, New York 1982, pag. 6.
- bron 9 Walden Bello, Ho Chi Minh, Down with Colonialism, Londen/New York 2007, pag. 42, 53, 78, 139, 194, 212.
- bron 10 Wallace Terry, Bloods; Black Veterans of the Vietnam War: An Oral history, New York 1984, pag. 67.
- bron 11 T. Page, Another Vietnam, Pictures of the War from the other Side, Washington 2002, pag. 56.
- bron 12 Peter Arnett, In de frontlinie, Oorlogsreporter van Vietnam tot Bagdad, Amsterdam 1994, pag. 160.
- bron 13 Wallace Terry, Bloods; Black Veterans of the Vietnam War: An Oral history, New York 1984, pag. 60.